

Omavaraisuutta kyliin -teemahanke**LOPPURAPORTTI****HANKKEEN TIEDOT**

Nimi: Omavaraisuutta kyliin -teemahanke, numero 113662

Hallinnoija: Leader Tunturi-Lappi ry

Hankeaika: 18.11.2019-31.03.2021

Tukipäätöksen päivämäärä: 27.4.2020

Alatoimenpiteiden määrä: 11 kappaletta

Omavaraisuutta kyliin oli Leader Tunturi-Lappi ry:n ohjelmakauden neljäs teemahanke. Hankkeen suunnittelussa yhdistyivät kyliltä nousseet tarpeet sekä isompien strategioiden vähähiilisyystavoitteet. Erityistä tälle teemahankkeelle oli, että kustannusmalliksi valittiin kertakorvaus (lump sum). Toimintaryhmiä oli rohkaistu tähän kustannusmalliin valtakunnallisesti ja siihen päätettiin tarttua. Hankkeen toimenpiteet liittyivät alueen kyläläisten ja yhteisöjen energiatehokkaisiin ratkaisuihin sekä viihtyvyyden parantamiseen.

Leader Tunturi-Lappi ry hallinnoi hanketta ja asetti hankkeen toimenpiteille kustannusarviorajat 500 – 5 000 euroa. Hakijoista rajattiin kunnat ja muut julkiset toimijat pois, koska haluttiin antaa erityisesti pienille toimijoille ensisijainen hakumahdollisuus. Tukiprosentti kone- ja laiteinvestointeihin sekä rakentamiseen ja remontoimiseen oli 65 %. Loppu 35 % tuli olla hakijan yksityistä rahoitusta joko talkootyönä tai rahana. Yksi hakija saattoi toteuttaa myös useamman toimenpiteen.

Hankkeen toimenpiteistä monet olivat toimintaryhmän esimerkkejä tuettavista investoinneista, mutta yllätyksiäkin löytyi. Toimenpiteinä hankittiin esimerkiksi ilmalämpöpumppuja, ovia ja ikkunoita, kierrätysratkaisuja sekä perustettiin hyötypuutarhoja. Yllättävämpiä hankintoja olivat esimerkiksi lammasaita ja ponttoonilautta. Teeman mahdollistamat pieninvestoinnit jäivät elämään ja käyttöön alueella ja tulivat todistetusti erinomaiseen tarpeeseen.

Hankkeen tultua vireille Hyrrässä 13.11.2019 projektikoordinaattori kiersi Tunturi-Lapin kussakin kunnassa pitämässä infotilaisuuksia kaikille kiinnostuneille. Jo näissä tilaisuuksissa ja nettisivujen materiaaleissa korostettiin kertakorvausmallin erityispiirteitä. Mahdollisille hakijoille painotettiin suunnittelun tärkeyttä ja etenkin sitä, että muutoksia alatoimenpiteisiin ei saa tulla. Haku-aika alatoimenpiteille oli 18.11.2019-27.1.2020, mutta sitä jatkettiin 24.2.2020 saakka. Varsinaiset erilliset infotilaisuudet pidettiin kootusti kustannustehokkaasti yksi/kunta -idealla, mutta myös jokaisessa muussa toimintaryhmän edustamassa tilaisuudessa sekä verkoston kautta saatiin tietoa hyvin levitettyä koko alueella. Laajan verkoston hyödyntäminen sekä aiempien teemahankkeiden kautta saatujen kontaktien myötä tieto levisi hyvin ja määrääjassa saatiin 11 alatoimenpidehakemusta sisään. Muutamasta kylästä tuli kiinnostuneita hakijoita vasta kesällä, eli reilusti hakuajan päätyttyä. Nämä kyselijät olivat kuulleet muiden kylien toimenpiteistä tai heillä oli akuutteja tarpeita kesäaikana esimerkiksi ilmalämpöpumpuille. Luonnollisesti nämä jäivät hankkeesta pois.

Hankkeen tavoitteet ja toimenpiteet

Teemahankkeen tavoitteena oli aktivoida alueen toimijoita, kyliä ja yhteisöjä kehittämään yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Lisäksi tehtävillä toimenpiteillä pyrittiin edistämään kylien elinvoimaisuutta ja tuomaan esiin niiden vahvuuksia ja mahdollisuuksia. Tavoitteena oli edesauttaa ja innostaa alueen toimijoita toteuttamaan Omavaraisuutta kyliin -teemaan liittyviä pieninvestointeja. Toiveena oli, että hankkeen myötä alueen toimijat saavat kipinää edistää kylien elinvoimaisuutta ja viihtyisyyttä yhteisöllisesti kestävän kehityksen periaatteita noudattaen. Yleishyödyllisten investointien tuli olla kaikkien vapaasti hyödynnettävissä.

Määrällisenä tavoitteena oli saada 10 alatoimenpidettä teemahankkeelle. Toteuma oli lopulta 11 alatoimenpidettä ja 9 toteuttajaa. Toimintaryhmälle uusia hakijoita näistä oli kaksi.

Hankkeen teema valittiin paikallisen strategian ja sidosryhmiltä saadun palautteen mukaan, joten toteutetut alatoimenpiteet vastasivat suoraan alueen tarpeisiin. Teema oli onnistunut, sillä se innosti paikallisia toimijoita ideoimaan kekseliäitä alatoimenpiteitä. Toimenpiteet saavuttivat näkyvyyttä sekä paikallislehdissä että kylien omien viestintäkanavien kautta.

Hankkeen toteutusaika oli noin vuoden mittainen, eli käytännössä alatoimenpiteet toteutettiin yhden kesän aikana. Koronan tuomat rajoitukset vaativat toteuttajilta talkoiden uudelleen suunnittelua, mutta tämä ei tuottanut isoja haasteita. Sen sijaan suurempi vaikutus oli pitkällä talvella ja valtavilla tulvilla. Esimerkiksi Nunnasen kylään tehty kasvihuone päätettiin tehdä suunnitelmasta poiketen toiseen paikkaan, sillä alkuperäinen paikka oli tulvavesien alla. Kaikki toimenpiteet toteutuivat kuitenkin lopulta ajallaan.

Enontekiöltä saatiin teemahakuun alatoimenpiteiksi yksi hakemus. Nunnasen kyläyhdistys haki ensimmäistä kertaa Leader-rahoitusta ja toteutti yhteisöllisen kasvihuoneen, jossa Enontekiön itäisten kylien asukkaat voivat kasvattaa vihanneksia, kasveja ja yrttejä perheiden tarpeisiin. Kasvihuone pystytettiin talkoovoimin ja siellä on tarkoitus siirtää perimätietoa kasvien kasvattamisesta paikallisille lapsille.

Kittilästä hakuun saatiin yhteensä neljä hakemusta (Kinisjärvi-Vuoman kyläyhdistys x 2, Taiteilijayhdistys Hiljaisuus x 2 sekä Puurokaukonen). Kinisjärvi-Vuoman kyläyhdistys on kokenut hanketoteuttaja ja hakikin kahta alatoimenpidettä. He toteuttivat kyläänsä ponttoonilautan sekä hirsiladon nuotan ja muiden välineiden säilytykseen. Myös Taiteilijayhdistys Hiljaisuus toteutti kaksi alatoimenpidettä. He rakensivat kasvihuoneen Kaukosen työväentalolle, jota ei kuitenkaan saatu paikalleen vielä hankeaikana lumitilanteen vuoksi. Lisäksi he paransivat työväentalon lämmöneristystä, uusivat ulko-ovet sekä hankkivat ilmalämpöpumpun. Puurokaukonen ry hankki kaksiosaiseen kylätaloonsa kummallekin puolelle ilmalämpöpumput.

Kolarista hakuun saatiin myös yhteensä neljä hakemusta (Luoteis-Lapin vapaa-ajattelijat, Pasmajärven maa- ja kotitalousseura, Venejärven kyläyhdistys ja Ylläsjärven kyläyhdistys). Luoteis-Lapin vapaa-ajattelijat hankki infrapunalämmittimen omistamalleen seurantalolle lisätäkseen sen ympärivuotista käyttöä talviajalle. Pasmajärven maa- ja kotitalousseura hankki kaksi ilmalämpöpumpua parantamaan kylätalonsa lämmitystä. Venejärven kyläyhdistys uusi kylätalona toimivan mökkinsä ikkunat ja ovet sekä hankki sinne kierrätysastioita. Ylläsjärven kyläyhdistys toteutti lammasaitauksen, johon kyläläiset hankkivat omakustanteisesti lampaita sekä maisemointiin että lähiruuan tuottamiseen.

Muoniosta hakuun saatiin yksi hakemus. Muonion Martat ry haki myös ensimmäistä kertaa Leader-rahoitusta. He toteuttivat palstaviljelyyn tarkoitettua hyötypuutarhan, jolla aktivoidaan asukkaita lähiruuan tuotantoon sekä elvytetään viljelyskulttuuria. Tässäkin alatoimenpiteessä yksi tavoite oli siirtää perimätietoa sukupolvelta toiselle.

Resurssit, toteutuksen organisointi

Leader Tunturi-Lappi ry toteutti ensimmäistä kertaa hankkeen, jossa kustannusmallina oli kertakorvaus. Teemahankkeeseen resursoitiin yksi työntekijä 25 % työajalla alkuvaiheeseen sekä muutamia tunteja toiminnanjohtajan ja hankeneuvojan työaikaa. Hanketyöntekijän resurssi osoittautui todella tärkeäksi, sillä kertakorvausmallissa hakuvaiheen neuvonnan merkitys korostui. Infotilaisuuksissa ja yksittäisten hakijoiden neuvonnassa painotettiin sitä, että alatoimenpiteisiin ei saa tulla muutoksia toteutusaikana. Vaikka hanketyöntekijän työsuhte päättyi ennen alatoimenpiteiden toteutusta, loppuaika sujui hyvin toiminnanjohtajan ja hankeneuvojan ajalla.

Neuvonnan vuoksi toteutukseen tarvittiin aiempia teemahankkeita vähemmän apua. Lisäksi alatoimenpiteet olivat selkeitä ja näppäriä asioita, jotka toteutuivat ongelmitta. Kertakorvausmallin vuoksi maksatushakemusten läpikäyntiin meni huomattavasti aiempaa vähemmän aikaa. Lisätietopyyntöjä ei tarvittu ollenkaan. Alatoimenpiteiden hakuvaiheessa kertakorvausmalli vaikutti haastavalta, mutta se osoittautui lopulta erittäin toimivaksi. Toimenpiteiden tuli olla toteutettuina lokakuun 2020 loppuun mennessä.

Omavaraisuutta kyliin oli LTL ry:n ohjelmakauden neljäs teemahanke. Saapuneiden hakemusten läpikäyntiin oli olemassa jo hyvä rutiini. Ero aiempiin teemahankkeisiin syntyi kustannusmallista, mikä aiheutti enemmän työtä alkuvaiheessa, mutta vähemmän loppuvaiheessa. Tämän kokemuksen myötä jatkossa kertakorvaushankkeiden alkuvaihekin helpottunee. Kokonaisuudessaan kustannusmalli oli mielekäs ja aiomme käyttää sitä jatkossakin.

Yleisesti teemahankkeet ovat olleet hyvä tapa toteuttaa ruohonjuuritason aluekehitystä. Niistä on saatu jatkuvasti hyvää palautetta ja niiden vaikuttavuus on merkittävä. Kokeneet hakijat ovat oppineet tuntemaan teemahankeprosessin hyvin ja kyselevät jo seuraavia teemoja. Ohjelmakauden 2014-2020 tavoitteemme oli toteuttaa viisi teemahanketta, mikä on jo toteutumassa. Olemme suunnittelemassa jo kuudetta teemahanketta, sillä koemme ne Leader-toiminnan ytimeksi.

Kustannukset ja rahoitus

Kokonaiskustannusarvio piti ja saimme budjetoidun rahan myös riittämään niin hanke- kuin koordinaatio-osuudessa.

Raportointi ja seuranta

Panostimme alatoimenpiteiden tiedottamiseen ja aktivointiin myös hankkeen aikana. Varmistimme kesän aikana hakijoilta, että muutoksia ei ollut tullut. Lisäksi kehoitimme jo valmiina olevia toimittamaan maksatushakemuksen sekä raportit hyvissä ajoin. Yhteydenpito olikin aktiivista ja toimenpiteistä kerrottiin hyvin. Hakijat olivat itsekin yllättyneitä kertakorvausmallin helppoudesta maksatusvaiheessa.

Tulokset ja vaikutukset sekä jatkotoimenpiteet

Teemahanke todettiin edelleen hyväksi tavaksi toteuttaa pieniä alueen toimijoiden unelmia, hankkeita, joita ei muutoin voitaisi rahoittaa. Kestävä kehitys on sekä paikallisessa että alueellisissa strategioissa yhtenä aluekehityksen ytimenä. Tämä hanke vastasi hyvin näihin strategioihin sekä kyläläisten omiin tarpeisiin. Teema herätti kiinnostusta myös hakuajan päätyttyä ja se aktivoikin alueen kyliä suunnittelemaan omia kestävän kehityksen mukaisia toimenpiteitään. Voimme siis odottaa omavaraisuutta lisääviä hankkeita jatkossakin.

Olemme suunnittelemassa jälleen uutta teemahanketta, joka olisi järjestyksessään ohjelmakauden kuudes. Aktiivinen toimikentän kuuntelu ja toiveisiin vastaaminen ovat Leaderin mahdollisuuksien rajoissa oiva tapa toteuttaa konkreettisia toimia kylille ja yhteisöille herättäen toimijat aktiiviseen omaehtoiseen kehittämistyöhön.